

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI KAR
PSZICHOLÓGIAI DOKTORI ISKOLA
KOGNITÍV FEJLŐDÉS PROGRAM

**Kezdő és tapasztalt kisgyermeknevelők
viselkedésszabályozásának összehasonlítása**

Doktori (PhD) disszertáció tézisei

Gyöngy Kinga

Témavezető: Dr. Kalmár Magda, professor emerita

Benyújtás dátuma: 2017. november 27.

BEVEZETÉS

2009-ben új egyetemi alapszak indult Magyarországon: a csecsemő- és kisgyermeknevelő BA szak. E szak számára szeretnénk volna megismerni és leírni a viselkedésszabályozás bölcsődei módszereit, valamint az egyéni tanulás számára módszereket kidolgozni e témakörben. Választ kerestünk arra a kérdésre, hogy valóban kihívás-e a viselkedésszabályozás a kezdők számára.

A szakirodalmi előzmények egyrészt a viselkedésszabályozás elemi leírásáról (pl. Tardos, Dehelán, & Szeredi, 1977; Kurki, Järvenoja, Järvelä, & Mykkänen, 2016) és hatékonyságának vizsgálatáról (pl. Bayer, Whaley, & May, 1995; Wachs, Gurkas, & Kontos, 2004) szólnak, vagy a tapasztalat minőségre gyakorolt hatásáról (pl. Honig & Hirallal, 1998; Wilcox-Herzog, 2004). Olyan vizsgálatot nem találtunk, mely egyszerre vizsgált volna tapasztalati változókat, és a kisgyermeknevelő viselkedésszabályozását.

A VIZSGÁLAT ÁLTALÁNOS JELLEMZŐI

A gyermeki együttműködésre hatást gyakorló nevelői viselkedéseket kutattuk, amikor kívülről szabályozza a kisgyermeknevelő a gyermek viselkedését.

2015 őszétől 2016 őszéig zajlott a kezdő és tapasztalt kisgyermeknevelők viselkedésszabályozásáról szóló vizsgálatunk adatgyűjtése.

Módszertanilag háromféle adatgyűjtést használtunk: (1) kérdőíves adatgyűjtés írásban illetve szóban, (2) videórészletek alapján interjú, (3) természetes kísérlet. A 1. táblázatban látható, hogy a különböző vizsgálati csoportokban mely vizsgálati eljárásokkal vettünk fel adatokat.

Lényeges kritérium volt a vizsgálatba kerüléshez, hogy a gyakornok és a tapasztalt kisgyermeknevelők ugyanabban a csoportban dolgozzanak. A gyakornokok max. 2.5 év kisgyermeknevelői munkatapasztalattal rendelkeztek, a tapasztaltak legalább 6 év gyakorlattal. A hallgatók másodéves csecsemő- és kisgyermeknevelő szakos egyetemisták voltak. A laikusok az ő ismerőseik. A laikusoknak nincs a kisgyermeknevelő szakmához közük.

		Laikus N = 20	Hallgató N = 50	Gyakornok N = 31	Tapasztalt N = 31
Kérdőíves adatgyűjtés	Kisgyermeknevelési tapasztalatok	✓	✓	✓	✓
	Kisgyermeknevelési tapasztalatok köre; Szakmai önértékelés és fejlődés skála			✓	✓
	Információgyűjtés a vizsgálatban résztvevő gyermekekről			✓	✓
Videórészletek alapján interjú – Bölcsődei-VIP		✓	✓	✓	✓
Természetes kísérlet – ajándékosztás				✓	✓

1. táblázat A vizsgálati csoportok részvétele a vizsgálatokban

1. TÉZIS: A BÖLCSŐDEI-VIP

(VIDEÓS INTERJÚ PROBLÉMAHELYZETEKRŐL) FEJLESZTÉSE

Olyan eljárást kívántunk fejleszteni, mely azonos ingerhelyzetet teremt válaszadóról válaszadóra, rugalmasan alkalmazható különböző vizsgálati személyekkel, és emlékeztet a valós interakcióra. Így született meg a bölcsődei-VIP (videós interjú problémahelyzetekről), melynek során a vizsgálati személy egymás után tíz rövid felvételt tekint meg. Ezeken a felvételeken bölcsődés korú kisgyermekek láthatók, intézményi vagy otthoni környezetben. A vizsgálati személy feladata, hogy miután végignézett egy jelenetet, szóban elmondja, mit tenne, ha kisgyermeknevelőként lenne jelen a helyzetben.

1. Első kutatási kérdésünk az volt, hogy leírható-e a bölcsődei viselkedésszabályozás egésze viselkedési egységek szintjén, és ha igen, milyen kategóriák mentén írható le. E kérdésre válaszul alkottuk meg a VIP viselkedésszabályozási kódrendszerét, melynek célja volt, hogy a viselkedésszabályozás egészét le tudja fedni 19 különböző kód segítségével.

2. Második kutatási kérdésünk az volt, hogy vannak-e megkülönböztethető típusok, melyek e viselkedési egységek más-más arányával jellemezhetők. Klaszteranalízist végeztünk a VIP 19 kódjával. A válaszadókat négy típusba soroltuk: szabályközpontú, indirekt, megindokló és kiegyensúlyozott. A négy klaszter elnevezésében a klaszterközeppontra jellemző válaszmintázatot igyekeztünk megragadni. Ezek megfeleltethetők Houck & Lecuyer-Maus (2004) négy típusából háromnak és felfedezhető köztük Baumrind (1967) három típusából kettő, az autoritáriánus és az autoritatív szülői nevelési stílus (2. táblázat). A megengedő /inkonzisztens típusok hiánya a kisgyermeknevelők körében jó jel, mivel ennek a típusnak a jelenléte a nevelés-gondozás alacsony minőségére utalna.

Baumrind, 1967	Houck és Lecuyer-Maus, 2004	bölcsődei-VIP
autoritáriánus (tekintélyelvű)	erő-alapú	szabályközpontú
autoritatív (mértadó)	tanítás-alapú	megindokló kiegyensúlyozott
megengedő/nem korlátozó	inkonzisztens	--
--	indirekt	indirekt

2. táblázat Klaszteranalízisünk eredményeinek összehasonlítása Baumrind (1967), valamint Houck és Lecuyer-Maus (2004) szülői nevelői stílusával

3. A harmadik kutatási kérdésünk a bölcsődei-VIP pszichometriai mutatóiról szólt.

3.1. A bölcsődei-VIP kétszintű kódrendszere a kódolás érvényességét növeli, mivel az alapkódok bevezetésével a nyelvi kifejezésmód különbségeinek leírása is lehetségessé vált a viselkedésszabályozási tartalmak beazonosítása mellett. Az alapkódokkal végzett elemzés azt sejteti, hogy az interjú formája (személyes interjúhelyzet vs. automatizált interjúhelyzet) befolyásolja három alapkód hosszát, de leglényegesebb negyediket, a MIT TENNE/MONDANA kód hosszát nem.

3.2. Az eljárás helyzetei egymáshoz képest milyen válaszokat hívnak? A VIP eljárás természetéből adódóan a helyzetek komplexek, egy helyzetben akár több probléma is előfordulhat. A helyzeteket válaszmintázatuk alapján sikerült tipizálni: 1. Beavatkozást kevésbé hívó helyzetek. 2. Társ szándékával ellentétes közeledést tartalmazó helyzetek. 3. Konfliktus a játékszer birtoklásáért. 4. Balesetveszélyt és/vagy veszélyhelyzetet tartalmazó komplex helyzetek. A jelenlegi helyzetekkel nem lehetne split-half eljárást alkalmazni. Ehhez több helyzetre lenne szükség és a helyzeteket a disszertációban megfogalmazott VIP fejlesztési javaslatok szerint kellene elemezni.

3.3. Milyen kódolói megbízhatósággal tudjuk értékelni? A pontozói megbízhatósága kiváló.

3.4. Milyen test-retest jellemzőkkel bír az eljárás? A bölcsődei-VIP idői megbízhatósága a tájékozódó jellegű test-retest alapján nem megbízható. Laikusokkal és csak két helyzet ismétlésével számoltuk az idői megbízhatóságot. Célszerű volna professzionális kisgyermeknevelőkkel is elvégezni egy test-retest vizsgálatot több helyzettel, split-half eljárással.

3.5. A helyzetek különböző gyakorisággal hívnak különböző viselkedésszabályozási válaszokat, és mint láttuk, maguk a helyzetek sem csupán egy problémát tartalmaznak. Ezért kívánatos, hogy a személyek viselkedésszabályozási stílusának felmérésére több, változatos helyzetet használjunk. Egyetlen helyzetre adott válaszból nem tudunk a személy általános viselkedésszabályozási stratégiáira következtetni. Olyan módszerre van szükség, mely változatos problémákat tartalmazó helyzeteket mutat be. Ezt a követelményt a bölcsődei-VIP teljesíti.

2. TÉZIS: A VISELKEDÉSSZABÁLYOZÁS MÉRÉSE VALÓS INTERAKCIÓBAN

Természetes kísérlettel valós interakcióban tudtuk mérni a viselkedésszabályozást. Az újonnan alkalmazott módszerben a kisgyermeknevelő ajándékokat oszt ki bölcsődéseknek. Ebben az ajándékosztási helyzetben vizsgáljuk a kisgyermeknevelői viselkedésszabályozás eredményességét, és az eredményes viselkedésszabályozást meghatározó tényezőket keressük.

Függő változóként az ajándékosztási helyzetet használjuk. A kisgyermeknevelőnek azt a feladatot adjuk, hogy egy hozzászoktatási periódus után, mely 5 – 7 perc szabad játék, ossza ki a gyermekeknek az ajándékot. Az osztással kapcsolatban három kikötésünk van: gyermekenként egy ajándékot adjanak, a gyermekek választhassák ki, hogy melyiket szeretnék, és asztal mellett történjen a választás. Egyszerre egy kisgyermeknevelő van a gyermekkel a csoportban. Az elsőként osztó kisgyermeknevelőnek színes papírhajókat adunk, a másodikként osztónak laminált Bogyó és Babóca figurákat.

A kisgyermeknevelő határállítási képességét méri ez a provokált helyzet. Amiatt, hogy minden gyermek kap ajándékot, lehetővé válik, hogy a kisgyermeknevelőnek az összes gyermek irányában legyen irányító interakciója.

Az ajándékosztás során olyan apró ajándékokat ad a kisgyermeknevelő a gyermekeknek, ami a gyerekeket érdekli, újszerű és vonzó számukra. A feszültséget az okozza, hogy mindannyian szeretnék kezükbe fogni az ajándékokat, meg szeretnék nézni egymás után az összeset, miközben mások is ugyanezt szeretnék.

Két skálán értékeljük a kisgyermeknevelő eredményességét: a feladatteljesítés és a csoporthangulata skálákon.

Független változókként egyrészt a kisgyermeknevelők sajátosságait, másrészt külső tényezőket vizsgálunk. A kisgyermeknevelők sajátosságai közt az előző fejezetben bemutatott bölcsődei-VIP adatait és egy saját fejlesztésű szakmai önértékelést mérő kérdőívet használunk. Külső tényezőkként az ajándékosztási helyzet felvételének körülményeit, illetve a vizsgálatban résztvevő bölcsődés gyermekekről gyűjtött adatokat használjuk (3. táblázat).

			Hipotézisek (függő változó az eredményesség = feladatteljesítés és hangulat az ajándékosztásban)		Független változót mivel mértem?
Kisgyermeknevelői sajátosságok		Viselkedésszabályozási stílus	Eredményesség: Szabályközpontú < Megindokló Indirekt < Kiegyensúlyozott		bölcsődei-VIP klaszter, bölcsődei-VIP kódjai
		Készségek?	Jó készségek →	eredményesség ↑	Szakmai önértékelés kérdőív összpontszáma
Külső tényezők	Az adatgyűjtés	Sorrend	Ø különbség		Ajándékosztás – hajót oszt elsőként vagy Bogyó és Babóca figurákat másodikként
		A hét mely napja	Hétfő, péntek →	eredményesség ↓	Milyen napra esett a felvétel
	A bölcsődei csoport jellemzői (gyermeki jellemzők)	Létszám	Gyermeklétszám ↑ →	eredményesség ↓	Gyermekek létszáma a felvétel pillanatában
			Max csoportlétszám ↑ →	eredményesség ↓	Hány gyermek jár a csoportba összesen
		Nem	Ø különbség		Fiúk aránya a csoportban a felvételen
		Életkori összetétel	Idősebb gyermekek →	eredményesség ↑	Csoport átlaga, szórása, a minta alsó 50%-ába eső gyermekek száma csoportonként
		„Saját gyermek”	Több „saját gyermek” →	eredményesség ↑	„Saját gyermekek” aránya a felvételen
		Bölcsődébe járás időtartama	Régebb óta bölcsődések →	eredményesség ↑	Bölcsődekezdés hány hónapos korban, azóta eltelt idő, mintaeloszlás alapján két klaszter
			Nevelési év előrehaladtával →	eredményesség ↑	A nevelési év hányadik hónapjában volt a felvétel
		Temperamentum	Több alacsony erőfeszítés kontroll bármilyen konstellációban →	eredményesség ↓	Sleddens, Kremers, De Vries, & Thijs, 2013 temperamentum szűrője
			Több nehéz temperamentum →	eredményesség ↓	
		Atipikus fejlődésű gyermekek integrálása	Több atipikus fejlődésű gyermek →	eredményesség ↓	Csoportonként az atipikus fejlődésű gyermekek száma a felvételen

3. táblázat Az ajándékosztással kapcsolatos hipotézisek és a mért változók

KISGYERMEKNEVELŐI SAJÁTOSSÁGOK

VISELKEDÉSSZABÁLYOZÁSI STÍLUS

H1: A megindokló és kiegyensúlyozott klaszterek előnyét feltételeztük a szabályközpontú és indirekt viselkedésszabályozási stílushoz képest az ajándékosztásban. ☒

A bölcsődei-VIP klaszterei és a függő változók közt nem találtunk kapcsolatot. Bármelyik viselkedésszabályozási stílus tudott eredményes lenni.

A bölcsődei-VIP kódjai közül a GONDOZ jelezte egyedül előre az ajándékosztás hangulatát. Azok a kisgyermeknevelők, akiknél az ajándékosztás hangulata kettes pontszámot kapott a természetes kísérleti helyzetben, a bölcsődei-VIP-ben interjúban nem válaszoltak gondozással sem arra, hogy egy gyermek tüsszentett a felvételen, sem arra, hogy egy kisfiú homokot evett. A két helyzet közti közvetítő a kisgyermeknevelői szenzitív válaszkészség lehetett, mely kisgyermek felé például a gondozásban jelentkezik.

KÉSZSÉGEK

H2: Feltételeztük, hogy a kisgyermeknevelők saját magukról alkotott szakmai önértékelése pozitív kapcsolatban van az ajándékosztás feladatteljesítésével és hangulatával. ☒

Szakmai önértékelés kérdőív összpontszáma az osztás hangulatának előrejelzője: ha magasabb volt a szakmai önértékelés, jobb volt a hangulat az osztás során. Ezzel szemben a szakmai önértékelés és az ajándékosztás sikere közt nem szignifikáns az ($p = .063$) együttjárás.

AZ ADATGYŰJTÉS SAJÁTOSSÁGAI

A FELVÉTEL SORRENDJE

H3: Feltételeztük, hogy az ajándékosztás feladatteljesítésében és hangulatában nincs különbség azok közt, akik elsőként és másodikként kerülnek sorra. ☒

Az, hogy az ajándékosztásban elsőként vagy másodikként vett részt egy kisgyermeknevelő, befolyásolta, hogy mennyire volt képes a feladatot teljesíteni. A másodikként osztók nagyobb valószínűséggel kaptak alacsonyabb pontszámot a feladatteljesítésre. Mindazonáltal a másodikként osztók fele maximális pontszámmal tudta kivitelezni az ajándékosztást.

A vizsgálati elrendezésből következett, hogy nem tudjuk elválasztani egymástól a sorrendi hatást az ajándékok típusának hatásától. Az elsőnek osztó személy mindig hajókat osztott, a másodikként osztó mindig Bogyó és Babóca figurákat. Amennyiben ezt a vizsgálatot a jövőben újra alkalmazzánk, e szempont érdemes figyelembe venni.

A FELVÉTEL NAPJA

H4: Feltételezzük, hogy hétfőn és pénteken alacsonyabb lesz a feladatteljesítés és a hangulat az ajándékosztásban, mint a hét közepén. ☒

Nincs különbség a hét napjai szerint az ajándékosztás eredményességében. Csak a gyermekek létszámában okozott különbséget az, hogy melyik hétköznapra esett a felvétel, ugyanis hétfőn és pénteken kevesebb gyermek volt jelen a felvételeken, mint a hét közepén.

A FELVÉTELEN SZEREPLŐ GYERMEKEK LÉTSZÁMA

H5: Feltételezzük, hogy a felvételen szereplő gyermekek létszámának emelkedésével az ajándékosztás feladatteljesítésének szintje és a hangulat pozitivitása csökken. ⚠

Gyermekek létszáma a felvételen nem önmagában rontotta az ajándékosztás eredményességét. A létszám akkor kap jelentőséget, ha olyan gyermekek számát emeljük a csoportban, akik fiatalabbak, vagy nehéz temperamentumúak.

A MAXIMÁLIS CSOPORTLÉTSZÁM

H6: Feltételezzük, hogy amennyiben a maximális csoportlétszám a mindennapok során magasabb, akkor az ajándékosztás feladatteljesítése és hangulata alacsonyabb lesz. ☒

Az, hogy hány gyermek járhat a csoportba maximálisan, úgy tűnik, nem befolyásolja az eredményességet. Meghatározóbb, hogy mennyien vannak aktuálisan jelen, és köztük vannak-e olyan jellemzők, amelyek az eredményesség romlásához hozzájárulnak.

FIÚK ÉS LÁNYOK A FELVÉTELEN

H7: Feltételezzük, hogy a felvételen szereplő gyermekek nemi aránya nem függ össze sem az ajándékosztás feladatteljesítésével, sem a hangulatával. ⚠

Erre a hipotézisre a fiúk esetében a válasz összetett. Nem igaz az az állítás, hogy minden fiú, akit hozzáadunk egy csoporthoz, rontaná a hangulatot. A hangulatromlásért főleg a temperamentum rizikós gyermekek a felelősek, akik nagyobb arányban vannak jelen a fiúk között.

A GYERMEKEK ÉLETKORA

H8: Feltételezzük, hogy ha a bölcsődei csoportban idősebbek a gyermekek, akkor sikeresebb lesz a feladatteljesítés és pozitívabb a hangulat az ajándékosztás során. ☑

Ez a hipotézis részben igazolódott. Ha emelkedett a fiatalabb gyermekek száma a csoportokban, akkor az ajándékosztás feladatteljesítésénél csökkent az esélye annak, hogy a vizsgálati személy maximális pontszámot kapjon. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a fiatalabb gyermekek a 34.7 hónapnál fiatalabbakat jelentették. Az ajándékosztás hangulata és a gyermekek életkora közt nem találtunk összefüggést.

„SAJÁT GYERMEKEK” A SAJÁT-KISGYERMEKNEVELŐ RENDSZERBEN

H9: Feltételezzük, hogy az ajándékosztás feladatteljesítése és hangulata magasabb pontszámot kap, ha a „saját gyermekek” aránya magasabb a felvételen. ☒

Ezt a kapcsolatot nem sikerült kimutatni. A „saját gyermekek száma” a felvételen résztvevő gyermekek létszámának egyfajta mutatója lett a vizsgálatban (a két változó közt erős együttjárás volt).

Egyetlen olyan esetnek voltunk tanúi, amikor egy kisgyermek szeparációs szorongást mutatott saját kisgyermeknevelője után a társgondozónő jelenlétében. Ez az eset utalt arra, hogy ha a „saját kisgyermeknevelő”-rendszer kizárólagos jelleget ölt, akkor a társgondozónő gyermekeinek ellátása nehézségeket vethet fel.

BÖLCSŐDÉBE JÁRÁS IDŐTARTAMA

H10: Feltételezzük, hogy amennyiben a gyermekek a csoportban régebb óta bölcsődések, az ajándékosztás feladatteljesítése és hangulata magasabb pontszámot kap. ☒

Épp ellenkező eredményeket kaptunk. Gyenge, de kimutatható hatásként azt találtuk, hogy ha a csoportátlagot tekintjük, akkor minden bölcsődében töltött hónap növeli az esélyét annak, hogy a hangulat az ajándékosztás során egy fokozatot romoljon.

HÁNYADIK NEVELÉSI HÓNAPBAN KÉSZÜLT A FELVÉTEL?

H11: Feltételezzük, hogy amennyiben a felvétel a nevelési év vége felé készül, az ajándékosztás feladatteljesítése és hangulata magasabb pontszámot kap. ☒

Ez a hipotézis nem igazolódott. Mivel a gyermekek nem mind ősszel kezdik a bölcsődét, és vannak olyanok, akik több éven át bölcsődések, ezért szerencsésebb a nevelési év hónapjai helyett azzal számolni, hogy az egyes gyermekek mikor kezdték a bölcsődét. Mindazonáltal

az, hogy a nevelési év hányadik hónapjában volt a felvétel, együttjár azzal is, hogy hányan voltak a felvételen és azzal méginkább, hogy hány fős a csoport. Ennek oka az, hogy a nevelési év előrehaladtával a gyermekek életkora is nő, és a törvényi szabályzás értelmében, ha minden gyermek betölti a második életévét, két gyermekkel több vehető fel a csoportba. A jövőre nézve tanulság, hogy ha magasabb csoportlétszámok mellett szeretnénk vizsgálatot végezni bölcsődében, nagyobb esélyünk van rá tavasszal.

A GYERMEKI TEMPERAMENTUM

H12: Feltételezzük, hogy ha a csoportban több olyan gyermek van, akinél az erőfeszítés kontroll alacsony szintje a másik két temperamentumjellemző bármely más szintjével párosul, az az ajándékosztás feladatteljesítésének és hangulatának alacsonyabb pontszámával jár.

A nehéz temperamentumú gyermekeket leszámítva csak azoknál a gyermekeknél találtunk kapcsolatot a temperamentum rizikó és a feladatteljesítés közt, akiknek erőfeszítés kontrollja alacsony, de emellett sem az extroverziójuk, sem a negatív affektivitásuk nem magas. Ezek a gyermekek körülbelül egy negyedével fiatalabbak voltak társaiknál. Tehát ahol csak az erőfeszítés kontroll alacsony, ott az erőfeszítés kontroll alacsony szintjét okozhatja az életkori eltérésből fakadó fejletlenség a figyelem terén. Az erőfeszítés kontroll ugyanis egyszerre vizsgálja a szabálykövetési hajlandóságot és a figyelem irányításának képességét.

H13: Feltételezzük, hogy ha egy csoportba több nehéz temperamentumú gyermek jár, az az ajándékosztás feladatteljesítésének és hangulatának alacsonyabb pontszámát eredményezi.

A nehéz temperamentumú gyermekek száma a csoportban az ajándékosztás hangulatát rontja. Ők azok, akik elsőként hangot fognak adni elégedetlenségüknek, ha a kisgyermeknevelő nem tudja megelőzni, hogy feszültségteli legyen számukra a helyzet. Az ajándékosztás feladatteljesítése és a nehéz temperamentumú gyermekek száma közt nem láttunk kapcsolatot.

ÁTIPIKUS FEJLŐDÉSŰ GYERMEKEK INTEGRÁLÁSA

H14: Feltételezzük, hogy amennyiben egy csoportban több atipikus fejlődésű gyermek van, akkor az ajándékosztás feladatteljesítése, illetve hangulata alacsonyabb pontszámú lesz.

Az atipikus fejlődésű gyermekek száma a felvételen nem korrelált sem a feladatteljesítéssel, sem a hangulattal. Ennek oka lehet, hogy az atipikus fejlődés sokféleképp jelentkezhet. Nem feltétlenül okoz konfliktust a többi gyermek szempontjából a gyermek egyéni fejlődési hátránya. Akkor jelent problémát, amikor nehéz temperamentumként jelentkeznek – és gyakrabban társul nehéz temperamentummal, mint a normál fejlődésű gyermekek esetében.

3. TÉZIS: A TAPASZTALAT ÉS A VISELKEDÉSSZABÁLYOZÁS KAPCSOLATÁNAK VIZSGÁLATA

1. A bölcsődei-VIP módszerével különbségeket találtunk a dolgozó kisgyermeknevelők és a hallgatók, valamint a laikusok között. A laikusok és a hallgatók szabályközpontúbbak, mint a dolgozó kisgyermeknevelők. Ezek az eredmények részben egybecsengnek az elővizsgálatainkkal, amelyben úgy találtuk, hogy a kezdők számára a szabályok hangsúlyosabbak, mint a tapasztaltak számára (Gyöngy, 2017b). Jelen vizsgálatunkban azonban ezt a szabályközpontúságot a gyakornokoknál nem láttuk, csak a képzésben levő hallgatóknál.

Az erőszakmenetes irányítás egyik formája az, ha a gyermekre irányuló kontroll helyett a környezetet változtatjuk. Ezt a stratégiát a tapasztaltak gyakrabban alkalmazták bármelyik másik csoporthoz képest. Ehhez képest a másik végpontot képviseli a konfrontációval járó helytelenítés, mely a laikusoknál és hallgatóknál gyakrabban fordult elő, mint a dolgozó mintákban. Csak a hallgatói csoportra volt jellemző, hogy a tanítás, fejlesztés hangsúlyos szerepet kapott a válaszaikban, melyben az egyetemi képzés szerepet játszhat. A laikusok képzetlenségére utal, hogy nagyobb arányban voltak fejlődésileg inadekvát válaszaik, mint a másik három csoportnak.

2. Az ajándékosztásban egyik tapasztalati mutató pozitív hatását sem sikerült kimutatni a viselkedésszabályozás eredményességére. Sem a munkaévek száma, sem a más munkatapasztalat, sem az életkor, sem a képzettség szintje, sem az anyai tapasztalatok, sem a serdülőkori informális kisgyermeknevelési tapasztalatok, sem a kisgyermeknevelési kihívások sokfélesége, sem az önbevallásos szakmai fejlődés mértéke nem volt kapcsolatban azzal, hogy a kisgyermeknevelők milyen pontszámot kaptak az ajándékosztás feladatteljesítésére és hangulataira.

Az anyai tapasztalatokkal kapcsolatban pont a feltételezettel ellentétes eredményeket kaptunk. A kisgyermekes anyák nagyobb valószínűséggel kaptak alacsonyabb pontszámot a feladatteljesítésre, mint azok, akiknek idősebb gyermeke volt, vagy akiknek még nem született gyermeke. Noha számunkra meglepő volt ez az eredmény, a szakirodalomban utólag találtunk erre vonatkozó előzményeket Honig és Hirallal (1998) vizsgálatában.

ÖSSZEFOGLALÁS

Magyarországon aránylag kevés bölcsődei vizsgálat született napjainkig. Hiánypótló szisztematikus megfigyelést végeztünk a bölcsődei viselkedésszabályozásról, a terület kutatásához két vizsgálati módszer kifejlesztésével járultunk hozzá. Ezek közül az egyik a bölcsődei-VIP, egy videós helyzetek bemutatásával segített interjúmódszer, a másik a viselkedésszabályozás bölcsődei csoporthelyzetben való méréséhez egy ajándékosztási eljárás. A bölcsődei-VIP segítségével sikerült a viselkedésszabályozásnak a viselkedéses elemeit leírni, és viselkedési stílusokat beazonosítani.

Az ajándékosztás természetes kísérletével nem értünk tetten szignifikáns különbséget a gyakorlók és tapasztaltak csoportjai közt sem az ajándékosztás sikere, sem a hangulata tekintetében. A vizsgálat nagyban hozzájárult a viselkedésszabályozást befolyásoló egyéb tényezők megragadásához. Többváltozós statisztikai eljárás alkalmazásával kiderült, hogy a feladatteljesítést befolyásolja, hogy hány mediánál (34.7 hónál) fiatalabb gyermek van jelen a csoportban, a kisgyermeknevelő kisgyermekes anyá-e és hányadikként vett részt a természetes kísérletben. Az ajándékosztás hangulatának pontszámát jelentősen befolyásolta a kisgyermeknevelők szakmai önértékelése, hogy a bölcsődei-VIP-ben használtak-e GONDOZ kódot, csoportonként átlagosan hány hónapja jártak a gyermekek bölcsődébe és csoportonként hány nehéz temperamentumú gyermek volt jelen. Ezek figyelembe vétele a mindennapok során is célszerű lenne, amikor egy kisgyermeknevelő teljesítményét minősítjük.

A bölcsődei-VIP alkalmas a kisgyermeknevelő képzésbe való beépítésre például a pedagógiai pszichológia kurzus keretében.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bayer, C. L., Whaley, K. L., & May, S. E. (1995). Strategic assistance in toddler disputes: II. sequences and patterns of teachers' message strategies. *Early Education and Development*, 6(4), 405-432.
- Gyöngy, K. (2017b). The relative emphasis of play rules between experienced and trainee caregivers of toddlers. *Early Child Development and Care*, 187(5-6), 840-853.
- Honig, A. S., & Hirallal, A. (1998). Which counts more for excellence in childcare staff - years in service, education level or ECE coursework? *Early Child Development and Care*, 145(1), 31--46.
- Kurki, K., Järvenoja, H., Järvelä, S., & Mykkänen, A. (2016. Feb 16). How teachers co-regulate children's emotions and behaviour in socio-emotionally challenging situations in day-care settings. *International Journal of Educational Research*, 76–88.
- Tardos, A., Dehelán, É., & Szeredi, L. (1977). A szociális szabályok betartását célzó nevelői magatartás. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 34(3), 269-276.
- Wachs, T. D., Gurkas, P., & Kontos, S. (2004). Predictors of preschool children's compliance behavior in early childhood classroom settings. *Applied Developmental Psychology*, 4, 439-457.
- Wilcox-Herzog, A. (2004). Actions speak louder than words: How experience and education relate to teachers' behaviors. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 25(1), 11-18.

A DISSZERTÁCIÓ TÉMAKÖRÉBEN SZÜLETETT PUBLIKÁCIÓK

- Gyöngy, K. (2014a). A bölcsődepedagógia története a játékirányítási elvek és a művészeti nevelés szempontjából. In K. Gyöngy, *A bölcsődei művészeti nevelés előzményei és jelen gyakorlata* (old.: 9-56.). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Gyöngy, K. (2014b). Egy országos kutatás tanulságai a bölcsődei művészeti nevelésről. In K. Gyöngy, *A bölcsődei művészeti nevelés előzményei és jelen gyakorlata* (old.: 57-151). Budapest: ELTE-Eötvös.
- Gyöngy, K. (2014c). Milyen az ideális kisgyermeknevelő? In P. Kövágó, Z. Vass, & A. Vargha, II. *Országos Alkalmazott Pszichológiai PhD Hallgatói Konferencia: Előadás kivonatok* (old.: elektronikus dokumentum: http://www.kre.hu/ebook/dmdocuments/ii_orszagos_alkalmazott_pszichologiai_phd_hallgatoi_konferencia/chap_14.html). Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem.
- Gyöngy, K. (2016). A csecsemő- és kisgyermeknevelő alapképzési szak képzési és kimeneti követelményei egy országos vizsgálat fényében. (Training and outcome requirements for infant and early childhood education BA courses in light of a Hungarian national survey) *Képzés és gyakorlat*, 14(3-4), 139-153.
- Gyöngy, K. (2017a). Views of Experienced Nursery Nurses and Trainees on Behaviour Management. In S. Pálfi, & A. Vargáné Nagy, *Kora gyermekkori nevelés szakmai megújításának útjai, lehetőségei I.* (old.: 108-123.). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Gyöngy, K. (2017b). The relative emphasis of play rules between experienced and trainee caregivers of toddlers. *Early Child Development and Care*, 187(5-6), 840-853.